

Københavns Biblioteker

Scenarier for
den fremtidige
kerneopgave

RESUMÉ

Bibliotek

OM RAPPORTEN

I foråret 2017 nedsatte Københavns Biblioteker en ekstern arbejdsgruppe, der skulle udarbejde et oplæg med scenarier for bibliotekernes fremtidige kerneopgave. Arbejdsgruppen har i foråret 2018 afsluttet arbejdet med udgivelsen af rapporten *Københavns Biblioteker – Scenarier for den fremtidige kerneopgave*. Fagcenteret Biblioteksudvikling og Hovedbiblioteket har fungeret som sekretariat for arbejdsgruppen, men har ikke haft indflydelse på rapportens indhold. Arbejdsgruppen bestod af:

- Anker Brink Lund, professor, dr.phil., CBS Center for Civilsamfundsstudier (Formand)
- Christian S. Nissen, forfatter og rådgiver samt gæsteforsker ved CBS
- Jens Torhauge, ekstern konsulent og tidligere direktør i Styrelsen for Bibliotek og Medier
- Tine Smedegaard Andersen, Kulturdirektør i DR
- Trine-Maria Kristensen, ekstern konsulent i digital kommunikation

Arbejdsgruppen præsenterer tre mulige scenarier for biblioteksudviklingen i København - *Litteratetet, Aktivitetet og Online-biblioteket*. Det er ikke hensigten, at der skal udvælges ét scenarie, som Københavns Biblioteker skal arbejde henimod at realisere i sin helhed. Scenarierne er derimod formuleret som pejlemærker, og rapporten skal læses som et diskussionsoplæg, der kan danne grundlag for det videre arbejde med biblioteksudviklingen i København.

Arbejdsgruppen kommer ikke med anbefalinger, men skaber med denne rapport et grundlag for, at der kan træffes valg og fravalg på biblioteksområdet.

I denne version af rapporten præsenteres et kort resumé af arbejdsgruppens konklusioner. For en nærmere beskrivelse af scenarierne anbefales det, at du læser hovedrapporten i sin helhed samt den omverdensanalyse, som Jens Torhauge har udarbejdet som bilag til hovedrapporten.

Denne korte version af rapporten er udarbejdet af Fagcenteret Biblioteksudvikling og Hovedbiblioteket i afdelingen Bibliotekssamarbejde.

BIBLIOTEKERNES FREMTIDIGE KERNEOPGAVE

Borgernes medieforbrug ændrer sig i takt med udbredelsen af nye teknologier og tjenester. Særligt børn og unge har taget digitale tjenester som Youtube og Netflix til sig. Det ændrede medieforbrug skaber nye rammevilkår for bibliotekerne i København, der skal navigere i et stadigt mere mangfoldigt medielandskab.

Hvordan lykkes bibliotekerne med at opfylde bibliotekslovens formålsparagraf, der lyder ”at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer til rådighed”, når konkurrencen om borgernes opmærksomhed konstant skærpes?

Til at besvare dette spørgsmål er der brug for pejlemærker vedrørende medieudviklingen, borgernes behov og bibliotekernes mulige rolle i samfundet. Disse pejlemærker er udarbejdet i denne rapport i form af tre vidt forskellige scenarier for den fremtidige biblioteksudvikling i København.

Arbejdsgruppen bag denne rapport foreslår, at de valg og fravalg, der skal tegne udviklingen i Københavns Biblioteker fremover skal tage udgangspunkt i én, og kun én, kerneopgave: *Folkeoplysning med fællesskabende sigte* – også kendt under den engelske betegnelse *Civic Literacy*.

Arbejdsgruppen formulerer den fremtidige kerneopgave som *folkeoplysning med fællesskabende sigte*.

Fremtidens biblioteker skal altså ikke blot stille relevante materialer til rådighed, men også arbejde aktivt og systematisk for, at materialerne bliver brugt og bidrager til folkeoplysning. Det betyder, at medarbejdernes kuratering og vejledning ikke kun skal give borgerne, hvad borgerne selv tror, de vil have, men bidrage til at udvide københavnernes interesser og horisont.

”Med fællesskabende sigte” betyder, at bibliotekerne skal arbejde for at skabe fællesskab og sammenhængskraft i lokalsamfundet. Det betyder hverken ensretning eller mindre mangfoldighed, men en ambition om at medvirke til at skabe lige og frie vilkår for dannelse til mennesker med forskellige behov og forudsætninger. Dertil kommer, at biblioteket skal tjene både borgere som enkeltpersoner og samfundet som et netværk af interessenter.

De tre scenarier, der præsenteres i denne rapport, forsøger at løse denne fremtidige kerneopgave på meget forskellige måder.

Figur 1: Scenarier for den fremtidige kerneopgave.

DET NUVÆRENDE BIBLIOTEK

I det nuværende bibliotek falder udlånet af fysiske bøger markant, samtidig med at flere og flere låner lydbøger og e-bøger og benytter biblioteket som opholdsrum og mødested. Københavns Biblioteker imødekommer borgernes ændrede adfærd gennem fokus på digitale løsninger og ved at tilbyde mange og forskelligartede arrangementer i det fysiske bibliotek.

Københavns Biblioteker stiller ikke kun information og materialer til rådighed, men forsøger aktivt at fremme borgernes tilegnelse af viden. Det sker ved at tiltrække borgerne med tilbud, der giver dem lyst til at opholde sig i biblioteksrummet. Blandt andet indrettes bibliotekerne i dag, så de i højere grad fungerer som mødested, hvor klubber og arrangementer er trækplaster og katalysator for oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet.

I det nuværende bibliotek satser man på øget samarbejde på tværs af de 20 biblioteker i København bl.a. gennem en række fælles indsatser rettet mod førskolebørn samt skolebørn og unge. Med øget samarbejde forsøger bibliotekerne at udvikle et bedre bibliotekstilbud for flere københavnere. Også udviklingen af det digitale bibliotek er højt prioriteret.

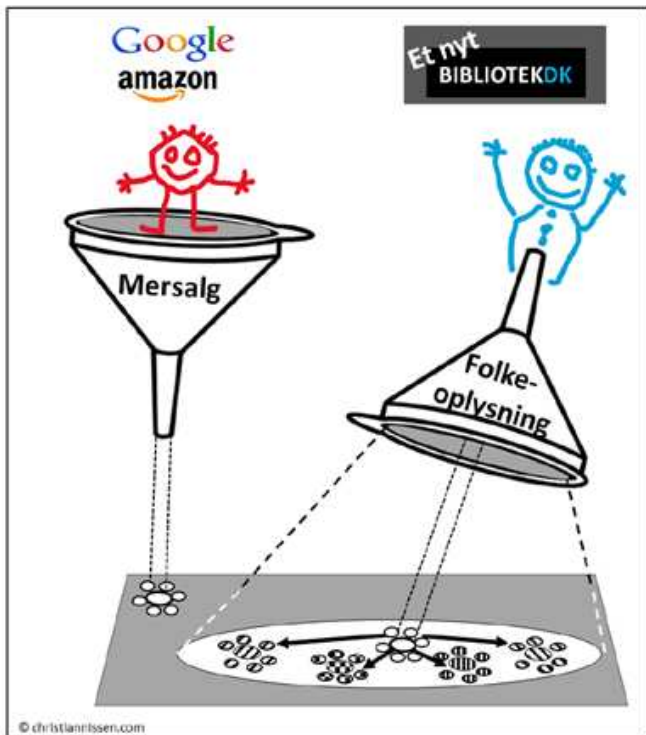

Figur 2: I det nuværende bibliotek falder udlånet af fysiske bøger, mens e-udlånet og besøgstallet stiger.

FREMTIDENS FOLKEOPLYSENDE ALGORITME

I det nuværende bibliotek stiger antallet af e-udlån, hvilket er helt i tråd med en generel tendens, hvor samfundet bliver mere digitaliseret. Med et enkelt klik på en PC, tablet eller smartphone kan borgerne få biblioteksmaterialer i hånden. Adgangen til digitale materialer er nem, men kræver, at borgerne ved, hvad de er på udkig efter og formår at søge og finde materialet i bibliotekernes digitale søgesystemer. Udfordringen ved digitale søgninger og udlån er, at borgerne ikke får udvidet deres horisont, og at bibliotekerne dermed ikke bidrager til øget folkeoplysning. Borgerne præsenteres kun for de materialer, som befinder sig inden for deres interessefelt.

For at imødekomme denne udfordring foreslår arbejdsgruppen, at der investeres tid og penge i at udvikle en folkeoplysende algoritme, der kan skabe digital kuratering, som bidrager til folkeoplysning for borgerne. Udviklingen af dette system er en opgave, der med fordel kan løses i et landsdækkende samarbejde med andre biblioteker og andre institutioner af folkeoplysende og fællesskabende art, eksempelvis Danskernes Digitale Bibliotek, DR, TV 2 og oplysningsforbundene.

Figur 3: To principielt forskellige anbefalingsystemer. Illustration af Christian S. Nissen.

Denne slags algoritme er allerede under udvikling kommercielt, hvor firmaer som Google og Amazon i disse år bruger mange hundrede millioner dollars på at udvikle og forfine algoritmebaserede anbefalingsystemer. Systemerne bruges for eksempel af Amazon til at præsentere kunderne for personificerede købsanbefalinger. "Andre kunder, som har købt samme bog, har også købt...".

De kommercielle anbefalingsystemer sigter mod at skabe mersalg og arbejder derfor med snævre søgefelter centreret om kunders konstaterede adfærd. En folkeoplysende algoritme skal håndtere et bredere felt og præsentere materialer, der ligger uden for borgernes umiddelbare, konstaterede interesse. Dette forudsætter en stor mængde data om borgerne og deres transaktioner samt tilladelse til at benytte disse data.

Udviklingen af en folkeoplysende algoritme er en meget stor opgave, men ikke desto mindre anser arbejdsgruppen opgaven for nødvendig at løse. En folkeoplysende algoritme kan optimere det digitale bibliotek og bidrage til bedre digital betjening. I takt med den digitale udvikling vil der formentlig være en forventning fra borgerne om digital betjening af høj kvalitet, uanset om de agerer som borgere på bibliotekets platforme eller som kunder på kommercielle platforme. Arbejdsgruppen anser en folkeoplysende algoritme som en vigtig del af alle tre scenarier for biblioteksudviklingen, men særligt i Online-biblioteket er en folkeoplysende algoritme en forudsætning.

SCENARIO 1: FREMTIDENS LITTERATEK

I Litterateket satser man systematisk på læsefærdigheder og stimulering af læselyst bl.a. gennem samarbejde med skoler og forældre. Den vigtigste opgave er at gøre flere borgere til gode læsere. Kulturtilbud der ikke omhandler læsning og litteratur, finder ikke sted i Litterateket.

Folkeoplysning med fællesskabende sigte tilbydes som læsning på alle platforme, digitale såvel som analoge. Litterateket understøtter og stimulerer læsning på alle tænkelige måder, fx skal alle de arrangementer og klubber, som biblioteket faciliterer, være relateret til læsning og litteratur.

I Litterateket vil man i mindre grad promovere de digitale platforme og i stedet prioritere læsning af fysiske bøger. Fysiske bøger er nemlig fortsat den suverænt mest benyttede biblioteksydelse, selvom udlånet af fysiske bøger falder.

Med litteraturen i centrum satser Litterateket ikke på opsøgende virksomhed af kulturel eller social karakter, med mindre de er med til at styrke læsefærdigheder eller fremme litteraturen. Der oprettes boghjørner og pop-up biblioteker i byen, der supplerer Litteratekets fysiske huse.

Figur 4: I Litterateket satser biblioteket systematisk på læsefærdigheder og stimulering af læselyst.

SCENARIO 2: FREMTIDENS AKTIVITEK

Aktiviteket er et lokalt mødested med aktiviteter, der ikke kun omhandler litteratur og læsning. Her finder et bredt udvalg af folkeoplysende tiltag sted, hvis det er i lokalområdets interesse. Aktiviteterne arrangeres primært af frivillige, lokale borgere, mens medarbejderressourcerne investeres i opsøgende indsatser rettet mod ikke-brugere og prioriterede målgrupper i lokalsamfundet.

Medarbejderne er lokalområdets seismonauter, dvs. en slags opsøgende rådgivere, der rækker ud til borgerne, når de har behov for oplysning og kulturformidling. Samarbejde med frivillige borgere og partnerskaber med eksterne aktører er centrale arbejdsopgaver, mens betjeningen i biblioteksrummet overvejende er selvbetjent. Også online er Aktiviteket meget opsøgende, og københavnere møder derfor bibliotekets tilbud langt oftere end i dag, fx via søgninger på Google.

Indholdet i Aktiviteket er høj grad afhængig af, hvad borgerne i lokalområdet interesserer sig for og har brug for. I et lokalområde med mange børnefamilier vil Aktivitet tilbyde mange arrangementer rettet mod børn og forældre. Bibliotekstilbuddet i Aktivitekerne rundt omkring i byen ser altså vidt forskellige ud og rummer store lokale forskelle.

Figur 5: Aktiviteket er ramme om lokale aktiviteter, som primært arrangeres af frivillige borgere.

SCENARIO 3: FREMTIDENS ONLINE-BIBLIOTEK

Online-biblioteket er det fuldt digitaliserede folkebibliotek, hvor alle materialer er digitale, og det fysiske bibliotek er nedlagt. Borgerne finder alle materialer digitalt via bibliotekets digitale søgesystemer, der bygger på en folkeoplysende algoritme. Online-biblioteket kan potentielt drives nationalt, så udgifter kan deles med andre kommuner.

Den personlige betjening, hvor bibliotekar og borger mødes ansigt til ansigt, ophører i det fuldt digitaliserede bibliotek. Der vil ikke længere være et fysisk bibliotek, og alle aktiviteter der i dag finder sted på bibliotekerne, flyttes til andre steder i byen, fx kulturhuse. Online-bibliotekets digitale platform kan dog fungere som et virtuelt mødested for borgerne.

Driftsudgifter kan reduceres betydeligt, da de fysiske biblioteker kan afhændes og medarbejderbestanden beskæres. Der er nemlig kun behov for en mindre gruppe medarbejdere, der kan varetage udvikling og drift af digitale søge- og anbefalingstjenester. Online-biblioteket er et pejlemærke for en langsigtet udvikling og gradvis migration fra et fysisk til et fuldt digitaliseret bibliotek. Udviklingen af en folkeoplysende algoritme er en forudsætning for, at Online-biblioteket kan realiseres.

Figur 6: I Online-biblioteket findes materialer kun digitalt, og det fysiske bibliotek er nedlagt.

KULTURPOLITISKE TIL- OG FRAVALG

De tre scenarier der præsenteres i rapporten tager udgangspunkt i forskellige funktioner og opgaver, der i forvejen varetages af Københavns Biblioteker i større eller mindre omfang i dag. Arbejdsgruppen bag rapporten anbefaler ikke realisering af et scenarie frem for et andet, men understreger, at fremtidens biblioteksudvikling i København beror på prioriteringer.

Der skal prioriteres og træffes til- og fravalg, der angår målgruppe-segmentering, medarbejderressourcer og materialeanskaffelser. Disse valg er og bør være politiske, så de træffes af de politikere, der er valgt af og blandt borgerne.

Scenarierne er pejlemærker for mulige udviklingsveje for Københavns Biblioteker. Der skal ikke nødvendigvis udvælges ét scenarie, som skal implementeres i sin helhed på alle københavnske biblioteker. Tværtimod kan de kulturpolitiske valg udmærket indebære kombinationer af scenarierne, eksempelvis et rendyrket Litteratek på Hovedbiblioteket kombineret med lokalbiblioteker som forskelligeartede Aktiviteter, der matcher lokalsamfundenes behov.

Med scenarierne giver arbejdsgruppen tre mulige bud på biblioteksudviklingen i København, der kan diskuteres og kritiseres. Forhåbentlig kan denne debat gøre os klogere på, hvilken rolle bibliotek skal spille i fremtiden. Debatten er særlig vigtig netop nu, hvor Københavns Biblioteker skal udarbejde en ny biblioteksstrategi, der skal tegne biblioteksudviklingen i byen fra 2019.

Endvidere kan rapporten eventuelt bidrage til den nationale diskussion af bibliotekernes rolle i forbindelse med, at kulturminister Mette Bock har bebudet en analyse af bibliotekernes rolle i samfundet. Denne analyse skal blandt andet afklare, om den nuværende bibliotekslov fra år 2000 fortsat er tidssvarende eller bør justeres.

Mens Litterateket og Aktiviteket kan realiseres inden for den nuværende lovgivning, kan det fuldt digitaliserede bibliotek ikke opfylde biblioteksloven i dens nuværende form. Alle tre scenarier løfter dog bibliotekets kerneopgave, som den er defineret i rapporten: *Folkeoplysning med fælleskabende sigte*.

Dette konkluderer arbejdsgruppen i rapportens afsluttende del, der også forholder sig til, hvilke konsekvenser de kulturpolitiske valg og fravalg har for målgrupper, adgang til og brug af biblioteksydelser, organisering af bibliotekerne samt medarbejdersammensætning og økonomi.

Ønsker du at vide mere om arbejdsgruppens bud på fremtidens kerneopgave, de tre scenarier og de kulturpolitiske til- og fravalg, som skal tegne Københavns Biblioteker i fremtiden, anbefaler vi, at du læser rapporten *Københavns Biblioteker – Scenarier for den fremtidige kerneopgave* i sin fulde længde.